Spis treści

Słowo wstępne 9

Ryszard Strzelecki
Kondycja człowieka w warunkach ponowoczesności
– tożsamość a osoba 13

Dariusz Szczukowski
Bolesław Leśmian i zwierzęta 32

Marcin Całbecki
Podmiot z tamtej strony. Strategie dekonstruowania
tożsamości w tekstach poetyckich Józefa Czechowicza 48

Paweł Paszek
Poetologia świadomości. Podmiot i doświadczenie
w twórczości Aleksandra Wata, Leo Lipskiego
i Andrzeja Falkiewicza 61

Julia Poświatowska
Strategie Safony – nieheteronormatywność
w prozie wybranych polskich pisarek 83

Magdalena Wasielewska
Odkrywanie tożsamości religijnej
– poetycka droga Anny Kamieńskiej 96

Bernadetta Żynis
Mam prawo być tym, czym jestem
– konieczności i wybory w kształtowaniu tożsamości
we *Włoskich szpilkach* i w *Szumie* Magdaleny Tulli 112

Katarzyna Zielińska
Kilka uwag o (neo)sarmatyzmie w tekstach Krzysztofa Koehlera, Jana Sowy i Andrzeja Waśki. Refleksja porównawcza 128

Katarzyna Jarosińska-Buriak
Żuławy, czyli „zupełnie gdzie indziej". O przestrzeni i tożsamości w dyptyku Stanisława Modrzewskiego *Gdzie tataraki, gdzie jerzyki*… i *Wielorzecze* 145

Agata Montewska
Ambiwalentnie demoniczna tożsamość kobiet w *Diablich sprawach* Jules'a Barbeya d'Aurevilly'ego 155

Katarzyna Gutkowska-Ociepa
Pisanie siebie w twórczości Enrique Vili-Matasa na przykładzie *Perder teorías* 167

Dorota Żygadło-Czopnik
Rozkosz poza zasadą przyjemności. Michal Viewegh wobec *jouissance* czasów współczesnych. Próba opisu 178

Ewa Tichoniuk-Wawrowicz
„Jestem florentynką". Meandry tożsamości Oriany Fallaci 192

Hanna Stypa
Status form żeńskich na przykładzie tekstów wybranych z polskich i niemieckich czasopism dla kobiet 207

Dorota Utracka
Trauma i uwznioślenie. Postpamięć jako kategoria narracyjna (na przykładzie *Małej Zagłady* Anny Janko) 221

Ilona Copik
Przestrzeń (post)pamięci w filmach dokumentalnych o Śląsku po 1989 roku 244

Alicja Dąbrowska
Wokół semantyki dźwięków i ciszy w liryce Kazimierza Przerwy-Tetmajera 262

Daria Mazur
Przeżycie estetyczne a dialogiczne otwarcie osoby. Refleksje nad wybranymi esejami poświęconymi twórczości Piera della Franceski 281

Anna Kujawska-Kot
Intertekstualny wymiar kobiecości w odniesieniu do osób transpłciowych 296

Malwina Ożarowska
Tożsamość antybohatera w kulturze popularnej. Na przykładzie postaci Gregory'ego House'a 312

Maciej Adamski
Obraz kryzysu tożsamości kierowcy-człowieka w ujęciu dyskursu motoryzacyjnego, a także w obliczu nadejścia ery samochodów autonomicznych 320

Indeks nazwisk 333

Słowo wstępne

Charles Taylor w swym zarówno obszernym, jak i wielowątkowym dziele *Źródła podmiotowości* pisze:

> Jesteśmy podmiotami jedynie dzięki temu, że pewne sprawy coś dla nas znaczą. To, czym jestem jako podmiot, moja tożsamość, jest określone zasadniczo przez sposób, w jaki rzeczy mają dla nas znaczenie. A jak to już wielokroć stwierdzono, rzeczy mają dla mnie takie, a nie inne znaczenie, tzn. zostaje wypracowana sprawa mojej tożsamości, jedynie dzięki językowi interpretacji […]. Pytanie o to, kim jest dana osoba, zadane w oderwaniu od jej interpretacji samej siebie jest pytaniem całkowicie źle postawionym i z zasady nie istnieje na nie odpowiedź […]. Podmiotami jesteśmy […] o tyle, o ile poruszamy się w przestrzeni pytań[1].

Owa „przestrzeń pytań" o tożsamość (tak różnie artykułowana we współczesnej filozofii) wydaje się interesująca dla badaczy poruszających się na obszarze szeroko rozumianej humanistyki, otwartych na interdyscyplinarność i różnorodność analizowanych tekstów.

Do udziału w naszym przedsięwzięciu naukowym zaprosiliśmy badaczy z różnych ośrodków akademickich, przede wszystkim historyków i teoretyków literatury, kulturoznawców, antropologów kultury oraz przedstawicieli tych dyscyplin humanistycznych, którym namysł nad często heterogenicznymi odsłonami tożsamości jest szczególnie bliski. Jego głównym celem była m.in. lektura tekstów literackich jako źródła samowiedzy i samopoznania, interesowały nas również kulturowe reprezentacje płci, (de)konstruowanie tożsamości w tekstach kultury czy (post)pamięć i jej związki z tożsamością. W skład tomu wchodzą więc studia, szkice, autorów reprezentujących różne pokolenia badaczy, odmienne strategie interpretacyjne czy zainteresowania naukowe, ale układające się w tematyczną całość.

---

[1] Ch. Taylor, *Źródła podmiotowości. Narodziny tożsamości nowożytnej*, tłum. M. Gruszczyński [i in.], oprac. naukowe T. Gadacz, wstęp A. Bielik-Robson, Warszawa 2001, s. 65-66.

Wypracowane na kanwie szeroko rozumianej humanistyki nośne kategorie, np. „podmiotu stawania się" (Gilles Deleuze), „podmiotu w procesie" (Julia Kristeva) mogą być interesującym punktem wyjścia do opisu tych tekstów, w których pojawia się namysł nad formułą tożsamości, statusem podmiotu w jego przemianach. Niniejszy tom otwiera rudymentarny i zarazem doskonale wprowadzający w jego tematykę artykuł Ryszarda Strzeleckiego *Kondycja człowieka w warunkach ponowoczesności – tożsamość a osoba*, w którym autor konfrontuje postmodernistyczny namysł nad tożsamością z filozofią klasyczną i jej rozmaitymi odmianami, m.in. tomizmem czy personalizmem.

Zarówno literatura polska, jak i obca, reportaż, eseistyka czy publicystyka dostarczyły badaczom niejednorodnego przedmiotu dociekań i interpretacyjnych poszukiwań. Dariusz Szczukowski, odwołując się między innymi do konceptów wspomnianego wyżej Deleuze'a i Georges'a Bataille'a, dokonał interpretacji Leśmianowskiego świata zwierząt w kontekście antropologicznych rozważań o granicę między tym, co ludzkie, a tym, co wymyka się oswojeniu. Z kolei Marcin Całbecki zajął się twórczością Józefa Czechowicza, strategiami dekonstruowania tożsamości w jego poezji. Paweł Paszek przybliżył kategorię „poetologii świadomości", którą zastosował w analizie poezji Aleksandra Wata, Leo Lipskiego i Andrzeja Falkiewicza. Julia Poświatowska ukazuje natomiast strategie podminowania systemu ról płciowych na wybranych przykładach polskiej prozy. Z kolei Magdalena Wasielewska omawia problematykę tożsamości religijnej poezji Anny Kamieńskiej, zaś Bernadetta Żynis swe analizy poświęciła prozie Magdaleny Tulli.

Wymienionym artykułom wtórują także studium Katarzyny Zielińskiej koncentrujące się wokół polskich sporów o sarmatyzm, jakie rozgorzały na nowo po książce *Fantomowe ciała króla* Jana Sowy, oraz szkic Katarzyny Jarosińskiej-Buriak, wskazującej na rozmaite sposoby przeżywania i doświadczania tożsamości w kontekście tego, co lokalne (proza Stanisława Modrzewskiego).

Następne trzy artykuły poświęcone zostały prozie obcej. Agata Montewska, odwołując się do tekstu *Diable sprawy* Jules'a Barbeya d'Aurevilly'ego, ukazała sposoby konstruowania „demonicznej" tożsamości kobiety. Katarzyna Gutkowska-Ociepa w szkicu *Pisanie siebie w twórczości Enrique Vili-Matasa na przykładzie Perder teorías* zajęła się kwestią autobiografii, natomiast Dorota Żygadło-Czopnik w swym szkicu dokonała interpretacji utworów czeskiego pisarza Michala Viewegha, nawiązując do kategorii Lacanowskich. Przedmiotem studium Ewy Tichoniuk-Wawrowicz

było z kolei odczytanie tekstów Oriany Fallaci w pespektywie samopostrzegania tej pisarki i tworzenia własnego mitu, Hanna Stypa zaś, ukazując wpływ przemian społecznych, związanych z uwrażliwieniem na kwestie równouprawnienia, dokonała ze stanowiska językoznawczego analizy statusu form żeńskich na przykładzie wybranych tekstów z polskich i niemieckich czasopism dla kobiet.

Pojemna kategoria „(post)pamięci", zadomowiona w nowoczesnej teorii kultury, znalazła swe zastosowanie w dwóch artykułach. Dorota Utracka *Małą Zagładę* Anny Janko usytuowała w kontekście modelu opowieści zbudowanego na kształt, jak sama zaznacza, „polskiego dyskursu posttraumatycznego". Ilona Copik natomiast zajęła się „przestrzenią (post)pamięci" w filmach dokumentalnych o Śląsku, powstałych po 1989 roku.

Kolejne studia przyniosły rozważania o przeżyciach estetycznych jako kształtujących tożsamość. Alicja Dąbrowska przybliżyła zatem twórczość Kazimierza Przerwy-Tetmajera, odsłaniając poetycką postawę kontemplacyjną zorientowaną na doświadczenie ciszy i piękna. Daria Mazur przywołała zaś m.in. eseje Joanny Pollakówny, które ukazują zarówno sposoby obcowania ze sztuką, jak i doznania warunkujące otwartość na to, co inne. Namysłowi Mazur towarzyszą również nawiązania do filozofii Józefa Tischnera czy Emmanuela Lévinasa.

Tom wieńczą trzy artykuły dotyczące problematyki tożsamości i nowoczesnej przestrzeni kulturowej. Anna Kujawska-Kot przyjrzała się zatem różnym „tekstom kultury", które dokumentują reprezentacje kobiecości i męskości przez osoby transseksualne. Malwina Ożarowska sięgnęła po niezwykle popularny serial, którego bohaterem jest dr Gregory House, by ujawnić tożsamość antybohatera w kulturze popularnej. Wieńczący tom artykuł Macieja Adamskiego został z kolei poświęcony dyskursowi motoryzacyjnemu, który również tworzy określone obrazy tożsamości kierowcy, jej metamorfoz związanych z rozwojem technologii.

Oddany w ręce Czytelników monograficzny tom cechuje *varietas* podejmowanych dociekań, które jednak łączą się wokół (po)nowoczesnych pytań o tożsamość. Mamy nadzieję, że poruszane w naszej książce zagadnienia staną się przyczynkiem do kolejnych poszukiwań i odsłon jej rozumienia czy konstruowania w literaturze i kulturze.

Redaktorzy